

Қорғаншылықты немесе қамқоршылықты алудың заңды жолдары.

Баланы қорғаншылыққа немесе қамқоршылыққа алу туралы шешім қабылдаған кезде моральдық жағынан ғана емес, заңды түрде де дайын болу керек.

Қорғаншылық – он төрт жасқа толмаған балалардың және сот әрекетке қабілетсіз деп таныған адамдардың құқықтары мен мүдделерін қорғаудың құқықтық нысаны.

Қамқоршылық – он төрттен он сегіз жасқа дейінгі баланың (балалардың), сондай-ақ құмар ойындарды, бәс тігуді, спирт ішімдіктерін немесе есірткі құралдарын теріс пайдалану салдарынан сот әрекет қабілетін шектеген кәмелетке толған адамдардың құқықтары мен мүдделерін қорғаудың құқықтық нысаны.

Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы кодексінің (бұдан әрі – Кодекс) 119-бабы. Қорғаншылық немесе қамқоршылық белгіленетін адамдар.

1. Жетім балаларды, ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды күтіп-бағу, тәрбиелеу және оқыту мақсатында, сондай-ақ олардың мүліктік және жеке мүліктік емес құқықтары мен мүдделерін қорғау үшін оларға қорғаншылық немесе қамқоршылық белгіленеді.

2. Сондай-ақ, әрекетке қабілетсіз немесе әрекет қабілеті шектеулі кәмелетке толған адамдардың мүліктік және жеке мүліктік емес құқықтары мен мүдделерін қорғау үшін қорғаншылық немесе қамқоршылық белгіленеді.

3. Бұл мән-жайлар балалардың мүдделеріне сай келетін жағдайларды қоспағанда, бір отбасында тәрбиеленген бірге туған ағалы-інілер мен апалы-сіңлілерді әртүрлі адамдардың қорғаншылыққа немесе қамқоршылыққа алуына жол берілмейді.

Кодекстің 121-бабы. Қорғаншылықты немесе қамқоршылықты белгілеу

1. Қорғаншылық немесе қамқоршылық жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын органдар қорғаншылыққа немесе қамқоршылыққа мұқтаж адамның тұрғылықты жері бойынша не қамқорлыққа жататын мүліктің орналасқан жері бойынша қорғаншылық немесе қамқоршылық белгілейді. Жекелеген жағдайларда қорғаншылық немесе қамқоршылық қорғаншының немесе қамқоршының тұрғылықты жері бойынша белгіленуі мүмкін.

2. Адамды әрекетке қабілетсіз немесе әрекет қабілеті шектеулі деп тану туралы шешім заңды күшіне енген кезден бастап үш күн ішінде сот оған қорғаншылық немесе қамқоршылық белгілеу үшін бұл туралы сол адамның тұрғылықты жері бойынша қорғаншылық немесе қамқоршылық жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын органға хабарлауға міндетті.

3. Адамға қорғаншылықты немесе қамқоршылықты немесе мүлікке қорғаншылықты белгілеу қажеттігі туралы тиісті органдарға белгілі болған кезден бастап жиырма жұмыс күні ішінде қорғаншылық немесе қамқоршылық белгіленеді.

4. Мүдделі адамдар қорғаншы немесе қамқоршы тағайындауға Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген тәртіппен шағым жасауы мүмкін.

Кім қамқоршы немесе қорғаншы бола алады?

Қорғаншы немесе қамқоршы, егер бұл баланың мүдделеріне қайшы келмесе, оның келісімімен ғана тағайындалуы мүмкін. Жақын туыстардың барлығына қарағанда қамқоршы немесе қамқоршы болуға басым құқығы бар. Әдетте қамқоршыны әжелер, аталар, ересек бауырлар, сирек – балалардың ағалары мен тәтелері қабылдайды. Бірақ қамқоршы қамқорлықты сырттан адам ала алады.

Кодекстің 122-бабы кімнің қорғаншы және қамқоршы бола алатынын айқындайды.

Қорғаншылықтағы немесе қамқоршылықтағы балаларды неге күтіп-бағуға болады?

Кодекстің 125-бабына сәйкес қорғаншы / қамқоршы өз міндеттерін ақысыз атқарса да, сонымен бірге қамқорлыққа алынушыларды өз есебінен асырауға міндетті емес. Қамқорлыққа алынушыны күтіп-бағу қамқорлыққа алынушының алатын жалақысы, алименті, зейнетақылары және басқа да әлеуметтік төлемдері есебінен, сондай-ақ оған тиесілі мүлік есебінен жүзеге асырылады. Қамқорлыққа алынушыны күтіп-бағуға жеткілікті қаражат болмаған кезде қорғаншылық және қамқоршылық органдары оны күтіп-бағуға жәрдемақы тағайындайды.

Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 142-бабы. Қорғаншы немесе қамқоршы құқықтарын теріс пайдалану

Қорғаншылығындағы (қамқорлығындағы) баланың құқықтары мен заңды мүдделеріне елеулі түрде қысым жасауға әкеп соққан, қорғаншылықты немесе қамқоршылықты пайдакүнемдік немесе қорғаншылығындағы (қамқорлығындағы) балаға зиян келтіріп өзге де ұждансыз пиғылмен пайдалану немесе қорғаншылығындағы (қамқорлығындағы) баланы қадағалаусыз немесе қажетті көмексіз қасақана қалдыру – екі мың айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына не алты жүз сағатқа дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстарға тартуға не екі жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеуге не сол мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады.

БАЛА АСЫРАП АЛУ (ҚЫЗ АСЫРАП АЛУ)

БАЛАНЫ КІМ АСЫРАП АЛА АЛАДЫ?

Қазақстан Республикасының Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы кодексінің 91-бабы 1-тармағына сәйкес азаматтар олардың отбасында баланың қалыпты дене бітімі, психикалық, рухани және имандылық жағынан дамуы, тәрбиеленуі және білім алуы үшін жағдайлар болған кезде бала асырап ала алады. Некеде тұрған бір адам немесе екі адам бір баланы асырап алушы бола алады. Бала асырап алушы бола алмайтын азаматтардың санаттары Неке (ерлі-зайыптылық) туралы кодекстің 91-бабы 2-тармағында белгіленген.

БАЛА АСЫРАП АЛУ ТУРАЛЫ ІСТЕР ҚАЙДА ҚАРАЛАДЫ?

Бала асырап алу үшін Қазақстан Республикасы Азаматтық іс жүргізу кодексінің 27-бабы 3-бөлігіне және 310-бабына сәйкес баланың тұрғылықты (тұрған) жері бойынша кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотқа өтініш беру қажет. Егер осы жердегі мұндай сотқа құрылмаса, онда жалпы юрисдикциядағы аудандық (қалалық) сотқа жүгіну қажет (азаматтық істер бойынша).

СОТҚА ҚАНДАЙ ҚҰЖАТТАР ҰСЫНУ ҚАЖЕТ?

Қазақстан Республикасы Азаматтық іс жүргізу кодексінің 311 және 312-баптарына сәйкес сотқа ұл (қыз) асырап алу туралы арыз және оларға қосымшалар ұсыну қажет.

Арызға бала асырап алушының өзі (бала асырап алушылар) қол қоюға тиіс, асырап алушылардың мүддесі үшін біреудің арыз беруіне жол берілмейді («Соттардың бала асырап алу туралы заңнаманы қолдану практикасы туралы» Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының нормативтік қаулысының 3-тармағы).

Істі талқылауға дайындау кезінде сот асырап алынатын баланың тұрғылықты (тұрған) жері бойынша Қорғаншы және қамқоршы органды асырап алудың негізділігі және баланың мүдделеріне сәйкестігі туралы комиссия қорытындысының негізінде асырап алуға беру туралы рұқсатты сотқа ұсынуға міндеттейді (ҚР АІЖК 313-бабы).

АТА-АНАЛАРДЫҢ БАЛАСЫН АСЫРАП АЛУҒА КЕЛІСІМІ

Егер асырап алынатын баланың ата-анасы болса, онда Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы кодекстің 93-бабына сәйкес асырап алуға олардың келісімі талап етіледі.

Бала асырап алуға ата-аналардың келісімі өтініште көрсетілуге тиіс, ол бір жолдардың біреуімен куәландырылуға тиіс:

нотариалдық;

ата-анасының қамқорлығынсыз қалған бала тұратын ұйымның басшысы;

баланы асырап алған жері немесе ата-анасының тұрғылықты жері бойынша қорғаншы және қамқоршы орган;

бала асырап алу туралы іс бойынша сотта тікелей көрсетілген.

Бала асырап алу туралы сот шешімі шығарылғанға дейін ата-аналар өздері бұрын берген келісімнің күшін жоюға құқылы.

Ата-аналар баланы нақты адамның асырап алуына келісім бере алады не нақты адамды көрсетпей-ақ бере алады.

Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған және тәрбие, емдеу және басқа да ұйымдардағы балаларды асырап алу үшін осы ұйымдар басшыларының жазбаша нысандағы келісімі қажет.

АТА-АНАЛАРДЫҢ БАЛАЛАРЫН АСЫРАП АЛУҒА КЕЛІСІМІ ҚАШАН ТАЛАП ЕТІЛМЕЙДІ?

Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы кодекстің 94-бабына сәйкес баланың ата-анасының оны асырап алуға келісімі, егер олар:

белгісіз немесе сот қайтыс болды деп жариялады, хабар-ошарсыз кетті деп танылды;

сот әрекетке қабілетсіз деп таныды;

сот ата-ана құқықтарынан айырылды;

сот дәлелсіз деп таныған себептер бойынша баласымен бірге тұрмайды және оны тәрбиелеуден және асыраудан 6 айдан астам жалтарадыталап етілмейді.